

Kispet ve Kispet Ustalığı

Alev Özbil*

Toplumlar tarihleri, gelenekleri, görenekleri ve kültürleri ile varlıklarını sürdürürler. Kültür varlıkları nesilden nesile aktararak yaşatılmaya çalışılır ve gelecek kuşaklara emanet edilir. Geleneksel sporumuz yağlı güreşlerde giyilen kispet¹ de Türk kültürünün bir ögesi olarak günümüze kadar gelmiştir. Buna bağlı olarak kispet ustalığı da ustadan çırağa geçen² bir zanaat olarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Kispet vücudun bel aşağısıyla baldırı üstüne kadar olan kısmını kaplayan kuşaksız, düğmesiz, iliksiz olarak deriden dikilen bir giysidir. Pehlivanlar kispetlerine çok önem verirler ve bu önemi "Kispet pehlivanın yarısıdır" diyerek ifade ederler.³ Pehlivanın güreşte başarılı olması için pehlivanın vücudunun kispetle uyum içinde olması şarttır. Bu da ancak kispet ustasının titiz çalışması ile mümkündür. Kispeti kesmek, dikmekten daha önemlidir. Güreş sırasında yapılan oyun nedeniyle veya kasnaktan tutularak çekilmek suretiyle kispeti kalçalarından aşağıya sıyrılan pehlivan yenik sayılır.⁴ Bu nedenle kispetin pehlivanın tam ölçülerine göre kesilmiş olması önemlidir. Bir pehlivan için dikilmiş olan kispetin başka pehlivanlar tarafından kullanılması imkânsız gibidir. Güreşirken pehlivanın hareket kabiliyetini olumsuz etkilememesi için kispetin çok yumuşak olması gerekir. Aynı oranda da sağlam olması gerekmektedir. Bu nedenle kispeti diken eller, işinin ehli olmalıdır.

Kispet manda, dana veya malak derisinden dikilir.⁵ Eski pehlivanlar manda derisinden yapılmış kispetleri giyerlerdi. Yağlanmadan önce 13-17 kg gelen kispetler yağlandıkları

* Alev Özbil, Araştırmacı yazar, Edirne.

¹ Kispet sözcüğü Arapça "Kisvet" sözcüğünün halk ağzında kullanıldığı şeklidir. "Kispet", "Kısbet" ya da "Kıspet" olarak söylenir. ("Kisbet: Yağlı güreş yapan pehlivanların giydikleri dar paçalı meşin pantolon." *bk.* Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi yayınları, Ankara 2002, s. 522.)

² Usta-çırak ilişkisine örnek olarak şu isimleri verebiliriz: Koca Yusuf'u, Pomak Osman; Kara Ahmet'i, Hergeleci İbrahim; Hergeleci İbrahim'i, Torlak Deli Hafız; Çolak Molla'yı, Suyolcu Mehmet Pehlivan; Suyolcu Mehmet Pehlivan'ı Yörük Ali; Kolay'lı Hüseyin Yener'i Hilyazlı Omer Pehlivan; Kolay'lı Sadık Esen'i, Kolaylı Hüseyin Yener Pehlivan; Adalı Halil'i Kel Aliço; Kurtdereli'yi Adapazarlı Cinci Hoca; Yaşar Doğu'yu Samsun'lu Sami Aker yetiştirmiştir. Oğuzhan Bilgin, *Kırkpınar Deyince*, Motif Basım, İstanbul tarihsiz, s. 43.

³ Atıf Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, C. I, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1989, s. 96.

⁴ Kahraman, *age.*, s. 89.

⁵ Murat Köse, *Edirne, Kırkpınar ve Yağlı Güreş*, İstanbul 1990, s. 87.

zaman daha da ağırlaşmaktaydı.⁶ Evliya Çelebi 1653 yılında gezdiği Edirne Güreşçiler Tekkesini anlatırken “Kırkar ellişer okka gelen camus derilerinden yağlı kisbetleri ve nice elvan alat-ı pehlivani meydan-ı muhabbetleri üzre maslubdur.” demiştir.⁷

Günümüzde manda derisinden yapılan kispetlerin yerini dana veya malak derisinden yapılan kispetler almıştır.⁸ Buna neden olarak 120 kg civarında ağırlıkları olan pehlivanların artık çoğunlukta olmamasını gösterebiliriz. Dana veya malak derisinden yapılan kispetler yağlandığı zaman 3 kg kadar çekmektedir. Böylece pehlivanlar daha rahat hareket etmektedir.⁹

Bir kispet, 35-40 parçadan meydana gelir ve kispette 60 metre el dikişi bulunur. Dikişi *biz* denilen bir iğne ile yapılır. Kesim işine önce paçalardan başlanır. Ismarlanan beden numarasına göre kesilen parçalar sonra çirişle¹⁰ yapıştırılır. Çirişle yapıştırılan parçalar kalıplanır. Kalıp muamelesi iki üç saat kadar sürer. Daha sonra dikişe geçilir.

Kispetin bölümleri şunlardır:

Kasnak: Kispetin bele gelen kısmına kasnak denir. Kispetin en önemli yeridir. Rakip güreşçi tarafından yapılan birçok oyun, kispetin bu bölgesinden tutulmak suretiyle yapılır. Kasnak bölümünün avuç içinde sıkılmaması için bu bölüm yapılırken dikişlerle şekil verilerek işlenmiş 5-6 kat deri kullanılır. İçe gelen tarafın üst kısmına kasnağın açılıp kapanmasını sağlamak amacıyla bir ip geçirilir. Bu ip kasnağın öne gelen kısmındaki şak denilen yarıktan geçirilir ve bağlanarak¹¹ kasnağın bele uymasını sağlar. Kasnak bölümüne *paşkavz* da denir.¹²

Hazne: Kispetin apış arasına gelen kısmıdır.

Arka: Kispetin arka tarafı pehlivanın rahat oturabilmesi için geniş yapılır. Bazı pehlivanlar kispetlerinin arkasına kendi adlarını yazdırırlar. Kispetinin arkasına ayna koyan ve aynalı pehlivan olarak anılan sporcular da vardır.

⁶ Kahraman, *age.*, s. 96.

⁷ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1970, C. 5, s. 329, 330.

⁸ Mayo bölümü deriden, paçaları branda bezinden yapılmış pırpıt denilen bir kispet çeşidi de vardır. Kiloları çok olmayan pehlivanlar hafif olduğu için keçi derisinden yapılmış pırpıtı tercih ederler. Ancak, Kırkpınar’da pırpıt, branda bezi veya kottan yapılmış kispetler giyilmez.

⁹ Bilgin, *age.*, s. 42.

¹⁰ Çiriş: Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile katılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz. Kemal Demiroy, Ruşen Alaylıoğlu, *Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1995, s. 135.

¹¹ Kispete üç düğüm atılır. Birincisi Allah için, ikincisi Hz. Muhammed için, üçüncüsü Hz. Ali için. Düğüm atıldıktan sonra ip sağa uzatılırsa Hz. Hasan’a, sola uzatılırsa Hz. Hüseyin’e işaretir. Özbay Güven, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yayınları, Ankara 1999, s. 74; Ali Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fetüvvet-Nameler Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1998, s. 92.

¹² Bilgin, *age.*, s. 42.

Oyluk: Kasnaktan dize kadar olan kısımdır. Vücudu sıkmayacak kadar dar yapılır. Bu kısmın ön tarafına gelen bölümü dikişlerle işlenebilir.¹³

Paça: Kispetin dizden şirazelere kadar olan kısmına paça denir.¹⁴ Paça ile bacağıın arasına *paçabend* denilen keçe koyulur. Deri, keçenin üzerine çekilir. Bunun da üzeri sicimle bağlanır.¹⁵ Paça oyunu ile kispet paçasının dizden yukarı kadar yırtılması durumu yenik sayılma sebebidir.¹⁶

Şiraze: Kispetin en alt kısmıdır. Kispetin şiraze kısmı süslü olsun diye üçgen şeklinde kesik kesik de yapılabilir.¹⁷

Kispet ustalığı dikkat, özen ve sabır isteyen bir zanaattır. Bu zanaatı başarıyla sürdürmüş olan kispet ustalarının bazıları şunlardır: 1900’lü yılların başında İstanbul’da bulunan en iyi kispet ustaları Nazif Hoca ve onun öğrencisi Yeşil Hafız’dır. Yine aynı dönemde amatör olarak sadece arkadaşlarına ve sevdiklerine kispet diken Vefalı pehlivan Nazif Efendi de iyi bir kispet ustasıdır.¹⁸ Balıkesirli Telâşeli Mehmed Usta ise Kurtdereli Mehmet Pehlivan’ın ilk defa başa çıktığı zaman giydiği kispeti diken değerli bir kispet ustasıdır.¹⁹ Çarşıkapılı Hidayet Usta da ünlü kispet ustalarındandır.²⁰

Günümüzde az sayıda usta kispet dikmekte ve kispet ustalığı bu zanaata gönül veren ustalar tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bigalı İrfan Şahin 45 yıl boyunca kispet dikmiş çok değerli bir ustadır. 1966, 1967 ve 1968 yıllarında Kırkpınar’da başpehlivanlığı kazanan Ordulu Mustafa Bük’ün kispetleri İrfan Şahin Usta tarafından dikilmiştir.²¹ Sağlık nedenleri ile artık kispet dikmeyen Şahin Usta, Biga’da Mehmet Derse ve Samsun’da Uğur Kesen adlı ustaları yetiştirmiştir.

Pehlivanın güreşirken üzerinde bulunan tek giysi kispettir. Kispetin giyilmesi sırasında uyulması gereken bazı kurallar vardır. Eskiden pehlivanlıkta hocasının takdirini kazanmamış güreşçiye kispet giydirilmezdi. Ustaları tarafından kispet giymeye layık görülen pehlivanlar

¹³ Kahraman, *age.*, s. 97.

¹⁴ Yağlı güreşlerde kispetin paça bölümünün çok önemi vardır. Paçasını kaptıran pehlivan çok zor durumda kalır. Halk arasında kullanılan ‘paçayı kaptırmak’ deyiimi buradan gelmektedir. *bk.* İrfan Dergin, *Türk Güreşi, Klişecilik ve Matbaacılık*, İstanbul 1950, s. 6.

¹⁵ Paçabent üç kat sarılır. Bu şeriat, tarikat ve hakikate işarettir. Şeraitte üstüvar olmak, tarikatte paydar olmak, hakikatten haberdar olmak anlamına gelir. Torun, *age.*, s. 92.

¹⁶ Kahraman, *age.*, s. 89. (Paça bağlarının çözülmesi, paçanın dize kadar yırtılması veya oyun yapılmadan başka bir nedenle kispetin herhangi bir yerinin yırtılması yenilme nedeni sayılmaz. *agy.*)

¹⁷ Kahraman, *age.*, s. 97.

¹⁸ Kahraman, *age.*, s. 98.

¹⁹ İsmail Habib Sevük, *Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Alemindeki On Yıllık Türk Kasırgası*, İstanbul 1948, s. 274.

²⁰ Ali Ayağ, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan yayınları, İstanbul 1983, s. 87.

²¹ Kahraman, *age.*, s. 99.

için bir tören yapılırdı. Bu törende genç pehlivan ustasının ve yaşlı diğer pehlivanların ellerini öper, onların dualarını alır ve rakibiyle gösteri güreşi yapardı. Törene gelen misafirleri genç pehlivanın ailesi ağırlardı. Kispet giyme töreninde yağ kazanının veya ibriğinin içine bir miktar gülsuyu dökülürdü.²²

Güreş için meydana çıkan pehlivanlar kispeti giymeden önce iki rekat namaz kılarlar. Sonra yere çökerek dualar okurlar. Kispetin ön kasnağını öperek başa koyarlar. Önce sağ ayağı, sonra sol ayağı geçirerek kispeti giyerler. Kispeti çıkarırken de yine aynı şekilde önce sağ ayağı, sonra sol ayağı çıkarırlar ve kispetin kasnağını öperler.²³

Güreş bittikten sonra kispet temizlenir ve yeniden yağlanarak zembile yerleştirilir. Sazdan örülmüş bir torba olan zembil kispetin muhafazasıdır. Zembil pehlivanın kispetine bulaşan yağı dışarı vermez. Zembilde muhafaza edilen kispet en büyük düşmanı olan sudan uzak durmuş olur.²⁴ Eski dönemlerde pehlivanların güreşe gittikleri ya da güreşten döndükleri ellerinde taşıdıkları zembilden anlaşılırdı. Büyük pehlivanların kispetini yanındaki çırak taşırdı. Usta pehlivanlar gelecekte başarılı olacaklarına inandıkları çıraklarına zembillerini taşıtırlardı. Bu bir gelenektir. Pehlivanlar çıraklarında ileriye dönük yeterli kabiliyet ve çabayı görmezlerse onlara zembillerini taşıtmazdı. Zembili duvara asmak güreşi bırakmak anlamına gelirdi.²⁵

Pehlivanlar kispetlerine duygusal olarak çok bağlıdırlar. Güreşi bıraktıktan sonra, kispetlerini evlerinin en değerli yeri olan misafir odalarının duvarına asarlar.²⁶ Bazıları da kispetlerini Mekke’de kale duvarına asmak için Mekke’ye götürür ya da bir gidenle gönderirler.²⁷ Bazı güreşçilerin mezar taşlarında kispet resmi yer almaktadır.²⁸

²² Murat Köse, *Edirne- Kırkpınar ve Yağlı Güreş*, Polat Ofset, İstanbul 1990, s. 87.

²³ Güven, *age.*, s. 74.

²⁴ Köse, *age.*, s. 87; Bilgin, *age.*, s. 43.

²⁵ Ayağ, *age.*, s. 87; Bilgin, *age.*, s. 43.

²⁶ Kahraman, *age.*, s. 99.

²⁷ Güreşçimiz Mehmed Kurtdereli anılarını anlatırken şöyle der: “Avrupa, İngiltere, Amerika’da karşıma çıkanları en çok on dakikada fazla durdurmuyarak yendikten sonra İstanbul’da en son güreşimi (1911’deki güreş) yaptım. İstanbul’daki güreş meraklısı birçok paşalar ve beyler dediler ki: ‘Sen bir dünya pehlivanısın, bütün cihanda senin kolunun dengi yoktur. Kispetini artık Kâbe’ye asmak hakkındır.’ Bizim başpehlivanlık kaidesince karşısına çıkacak kimse kalmayan pehlivan kispetini Kâbe’ye götürerek Allah’a şükredip pehlivanlığı bırakır. Fakat ben hac seferi için hazırlanırken Yemen harbi patladı, o bitmeden Trablus harbi, Balkan harbi, Cihan harbi derken Kâbe’ye yüz sürme fırsatını bir türlü bulamadım. Fakat Balıkesirli Hacı Kara Mehmed vasıtası ile kispetimi ve kurbanlığımı Kâbe’ye yolladım.” 19 Mayıs 1947. *bk.* İsmail Habib Sevük, *age.*, s. 288; Sultan II Mahmud döneminde yaşadığı sanılan ve Bergama’nın Göçbey köyünden Çoban Veli Pehlivan Hac’a gitmiş ve kispetini Mekke’de Şam kapısına asmış. Güreş dualarında “Şam kapısına kispet asan Hacı Pehlivan’a dahi kalmadı bu dünya pehlivan” diye dua edilmiş. *bk.* Atıf Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, C. 1, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1989, s. 99.

²⁸ Cem Atabeyoğlu, “Kırkpınar’ın Tarihi”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Hazırlayanlar: Emin Nedred İşli, M. Sabri Koz., İstanbul 1998, s. 511; Kahraman, *age.*, s. 99.

Usta terzilerin ellerinde şekillenen kispet, usta güreşçilerin bedenlerinde hayat bulur.²⁹ Pehlivanın başarısında kispet ustasının rolü çok büyüktür. Kispet ustası kispetini giyen pehlivanın başarısıyla gurur duyar, pehlivan da kispet ustasının becerisiyle övünür.³⁰ Günümüzün ekonomik ve sosyal koşulları nedeni ile kispet ustalarının sayısı gittikçe azalmaktadır. Kispet ustalığının yaşatılması için gereken çabanın gösterilmesiyle bir kültür mirası daha gelecek kuşaklara aktarılacaktır.

<<http://spor.haberler.com/edirne-645-tarihi-kirkpinar-yagli-guresleri-haberi/>>

Kaynaklar

Atabeyoğlu, Cem, “Kırkpınar’ın Tarihi”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Hazırlayanlar: Emin Nedred İşli, M. Sabri Koz, İstanbul 1998.

Ayağ, Ali, *Türklerde Spor Geleneği ve Kırkpınar Güreşleri*, Divan yayınları, İstanbul 1983.

Bilgin, Oğuzhan, *Kırkpınar Deyince*, Motif Basım, İstanbul tarihsiz.

Demiroy, Kemal, Ruşen Alaylıoğlu, *Ansiklopedik Türkçe Sözlük*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1995.

Dergin, İrfan, *Türk Güreşi*, Klişecilik ve Matbaacılık, İstanbul 1950.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi yayınları, Ankara 2002.

Zilliođlu, Mehmet, *Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 5, Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul 1970.

Güven, Özbay, *Türklerde Spor Kültürü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yayınları, Ankara 1999.

²⁹ Çayırılarda becerilerini sergileyen usta pehlivanların yanı sıra Osmanlı şehzadelerinin çoğunun da güreş yaptığı bilinmektedir. Yıldırım Bayezid’in oğlu Çelebi Sultan Mehmed güreştiği için “Güreşçi Çelebi” diye anılır. Sultan Abdülaziz’in güreşi çok sevdiği, Sultan Dördüncü Murad’ın padişahlığı zamanında bile kispet giyip güreştiği bilinmektedir. bk. Atıf Kahraman, *Osmanlı Devleti’nde Spor*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1995, s. 125.

³⁰ Kahraman, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, s. 98.

Kahraman, Atıf, *Cumhuriyete Kadar Türk Güreşi*, C. I, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1989.

Kahraman, Atıf, *Osmanlı Devleti 'nde Spor*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1995.

Köse, Murat, *Edirne- Kırkpınar ve Yağlı Güreş*, Polat Ofset, İstanbul 1990.

Sevük, İsmail Habib, *Türk Güreşi ve Elli Yıl Önce Garp Alemindeki On Yıllık Türk Kasırgası*, İnkılâp ve Aka Kitabevi, İstanbul 1948.

Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fetüvvet-Nameleler Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1998.